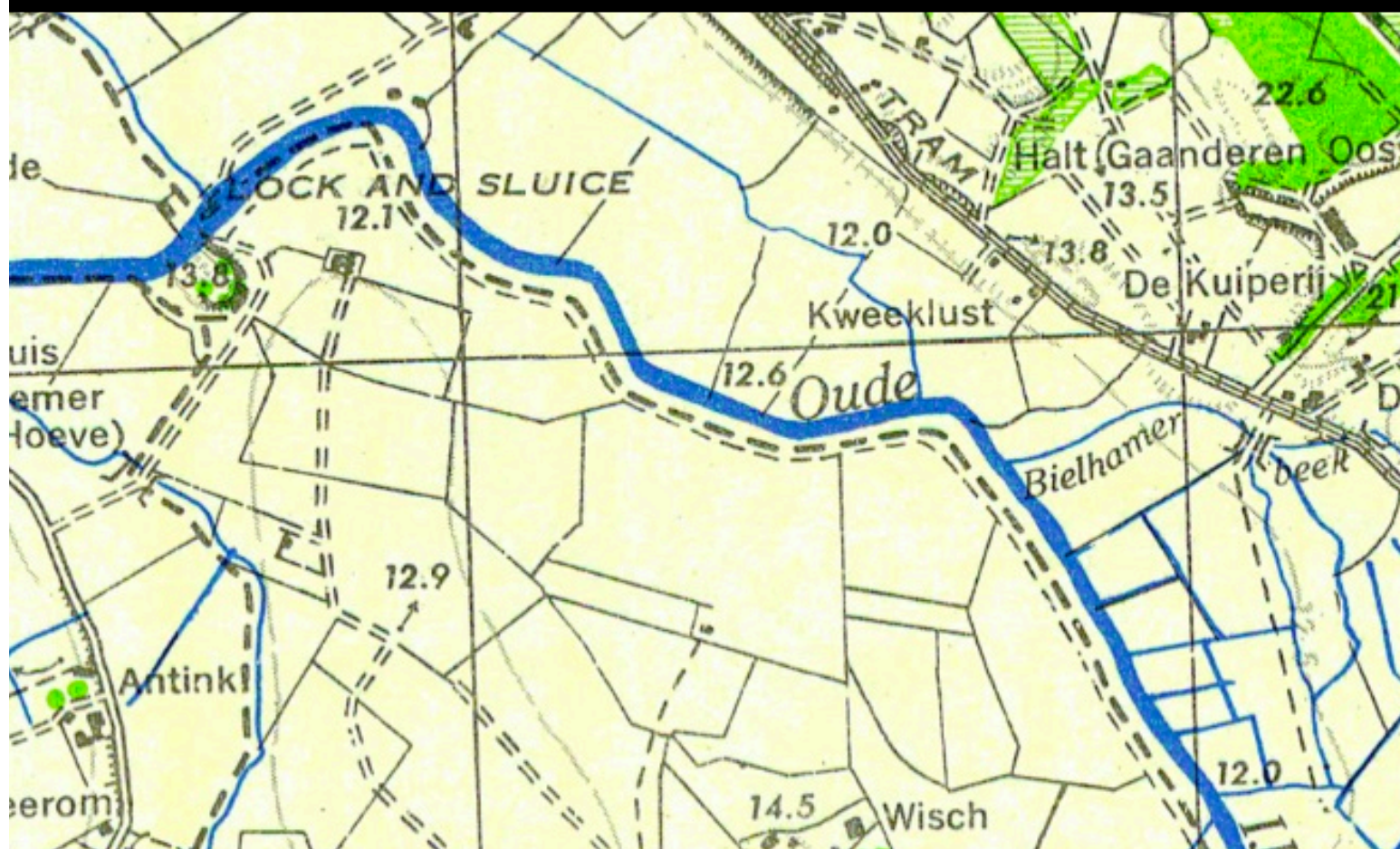
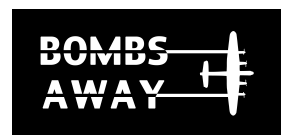

Inventarisatie Conventionele Explosieven Linkeroever De Pol Gemeente Oude IJssel

Datum: 9 augustus 2013
Kenmerk: 13P016 conceptrapport

**BOMBS
AWAY**

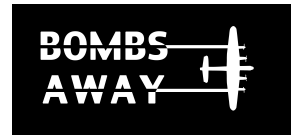
INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	5
1.1	AANLEIDING	5
1.2	PROBLEEMSTELLING	5
1.3	VOORONDERZOEK	5
1.4	DOELSTELLINGEN	6
1.5	WERKWIJZE	6
1.5.1	Projectteam	7
1.6	ONDERZOEKSGBIED	7
2	INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL	8
2.1	EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK	8
2.1.1	Bombs Away BV	8
2.1.2	Derden	8
2.1.3	Literatuur	8
2.2	COLLECTIE STAFKAARTEN KADASTER TE ZWOLLE	9
2.2.1	Geallieerde stafkaart	9
2.3	LUCHTFOTO'S	9
2.3.1	Geraadpleegde luchtfoto's	9
2.3.2	Resultaten analyse geraadpleegde luchtfoto's	10
2.4	GEMEENTE-, PROV. ARCHIEF GELDERLAND & NATIONAAL ARCHIEF	12
2.5	NEDERLANDS INSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE (NIOD)	13
2.5.1	Ordnungspolizei	13
2.6	CENTRAAL ARCHIEVEN DEPOT MINISTERIE VAN DEFENSIE (CAD)	14
2.6.1	Archief Mijn- en Munitie Opruimingsdienst (MMOD) 1945-1947	14
2.7	EXPLOSIEVEN OPRUIMINGS DIENSTEN DEFENSIE (EODD)	15
2.7.1	Collectie ruimrapporten	15
2.7.2	Collectie mijneveldkaarten	16
2.8	NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE (NIMH)	16
2.8.1	Collectie Duitse verdedigingswerken (575)	16
2.8.2	Collectie Burgemeestersverklaringen (420)	16
2.9	THE NATIONAL ARCHIVES (TNA), VK	17
2.10	THE NATIONAL ARCHIVES AND RECORDS ADMINISTRATION (NARA), VS	18
2.11	BUNDESARCHIV-MILITÄRARCHIV, DUITSLAND	18
2.12	LEEMTEN IN KENNIS BRONNENMATERIAAL	18
3	CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	20
3.1	CONCLUSIE	20
3.2	ADVIES VERVOLGTRAJECT	20
4	BIJLAGEN	21

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 3 van 22

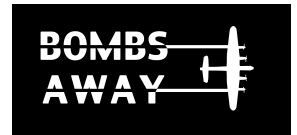

4.1	BIJLAGE 1: DISTRIBUTIELIJST	21
4.2	BIJLAGE 2: OVERZICHT GERAADPLEEGDE DOCUMENTEN	22

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 4 van 22

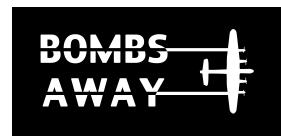

Distributielijst

- ExploVision B.V.
- Bombs Away B.V.

Bombs Away B.V.
Postbus 1148
3500 BC Utrecht
www.bombsaway.nl
info@bombsaway.nl

Opgesteld:	Geaccordeerd:	Opdrachtgever	Kenmerk en status:
Drs. Th. van den Berg Bombs Away B.V.	J.J. Smulders Bombs Away B.V.	Dhr. G. Bremmer ExploVision B.V.	13P016 Concept rapport
Handtekening:	Handtekening:	Handtekening:	Datum:
			9 augustus 2013

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

In opdracht van ExploVision B.V. uit Almelo heeft Bombs Away B.V. uit Utrecht het eerste deel van het vooronderzoek conventionele explosieven – de inventarisatie – uitgevoerd voor het onderzoeksgebied linkeroever De Pol in de gemeente Oude IJssel. Aanleiding voor het vooronderzoek vormen de toekomstige plannen om gebied te ontwikkelen. Binnen het onderzoeksgebied zullen een Natuur EVZ inrichting vispassage, uitbreiding van RWZI met een energiefabriek en nazuivering en een opslagruimte van grond en materialen worden gerealiseerd.

1.2 Probleemstelling

Tijdens de Tweede Wereldoorlog kunnen oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden binnen de grenzen van het onderzoeksgebied waarbij explosieven zijn achtergebleven in de bodem.

Er bestaat momenteel geen duidelijk beeld over de mogelijke aanwezigheid van explosieven in de bodem van het onderzoeksgebied. Indien tijdens (grond)werkzaamheden explosieven worden aangetroffen en/of beroerd dan kunnen zich ongecontroleerde detonaties voordoen met materiele schade aan omgeving en in worst case scenario zwaar of dodelijk letsel aan personen. Het spontaan aantreffen van explosieven tijdens het project zal in alle gevallen vertraging opleveren voor de verdere uitvoering van het project en zal financiële consequenties met zich meebrengen.

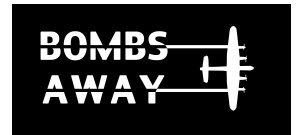
Met een goed uitgevoerd vooronderzoek (voordat de grondwerkzaamheden van het project worden opgestart) kan inzichtelijk worden gemaakt of er explosieven op en/of in de directe omgeving van het onderzoeksgebied aanwezig kunnen zijn. Indien explosieven aangetroffen kunnen worden binnen de grenzen van het onderzoeksgebied dan dient men door middel van explosievenopsporing de te verwachten explosieven op te sporen om deze later door de EODD te laten vernietigen. Op deze manier wordt voorkomen dat tijdens de uitvoering van het project er vertraging optreedt met de bijbehorende financiële consequenties.

1.3 Vooronderzoek

Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de *Werkveldspecifiek certificatieschema voor het systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven* (hierna: WSCS-OCE 2012). Het vooronderzoek bestaat uit twee delen:

Het eerste deel van het vooronderzoek omvat het verzamelen van alle (beschikbare) relevante feitenmaterialen over oorlogshandelingen op en in de directe omgeving van het terrein tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze feitenmaterialen worden uit diverse bronnen verzameld. Op basis van de verzamelde feitenmaterialen wordt vastgesteld of er oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden binnen de grenzen van en/of in de directe omgeving van het onderzoeksgebied.

Indien uit de inventarisatie blijkt dat er oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden binnen de grenzen van het onderzoeksgebied en in de directe omgeving hiervan, dan wordt het tweede deel van het vooronderzoek uitgevoerd. In deze fase worden op basis van de verzamelde feitenmaterialen zowel de indicaties als contra-indicaties beoordeeld en wordt er vastgesteld of er sprake is van explosieven op of in de directe omgeving van het terrein. De soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de aan te treffen explosieven worden bepaald alsmede afbakening van de verdachte gebieden zowel in horizontale als verticale zin.

1.4 Doelstellingen

Het vooronderzoek bestaat uit twee delen en telt een aantal doelstellingen.

Voor het eerste deel van het vooronderzoek is:

- Het vaststellen of er explosieven op en/of in de directe omgeving van het terrein zijn achtergebleven;

Voor het tweede gedeelte van het vooronderzoek zijn:

- Het vaststellen welke naoorlogse (grond)werkzaamheden hebben plaatsgevonden binnen de grenzen van het terrein van de voormalige gasfabriek (indien bekend);
- Het vaststellen welke soort, hoeveelheid in en welke toestand de explosieven aangetroffen kunnen worden in de verdachte gebieden;
- Het afbakenen van de verdachte gebieden in zowel horizontale als verticale zin (indien mogelijk);
- Het opstellen van een risicoanalyse van de aan te treffen explosieven in relatie tot de voorgenomen (grond)werkzaamheden (indien bekend);
- Het vaststellen of er een noodzaak is om de explosieven te verwijderen binnen de grenzen van en/of in de directe omgeving van het terrein.
-

Door ExploVision B.V. is opdracht gegeven voor het uitvoeren van het eerste deel van het vooronderzoek, de inventarisatie.

1.5 Werkwijze

Om de hierboven beschreven doelstellingen te realiseren zijn de volgende werkzaamheden ten behoeve van het vooronderzoek uitgevoerd:

- Het beoordelen en filteren van relevante informatie uit eventuele reeds uitgevoerde vooronderzoeken en bij gemeente beschikbare informatie;
- Het raadplegen van de bedrijfsarchieven Bombs Away B.V.;
- Het raadplegen van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) te Amsterdam;
- Het raadplegen van het Nederlands Instituut Militaire Historie (NIMH) te Den Haag;
- Het raadplegen van het gemeentearchief Oude IJssel;
- Het raadplegen van het Provinciaal Archief Gelderland (Gelders Archief) te Arnhem;
- Het raadplegen van het Nationaal Archief te Den Haag;
- Het raadplegen van het Centraal Archief Depot (CAD) te Rijswijk;
- Het raadplegen van het Archief Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD) te Culemborg;
- Het raadplegen van de luchtfotocollectie Universiteit Wageningen;
- Het raadplegen van de luchtfotocollectie Topografische Dienst/Kadaster te Zwolle;
- Het raadplegen van The Aerial Reconnaissance Archives (TARA) te Edinburgh (Verenigd Koninkrijk);
- Het raadplegen van The National Archives (TNA) te Londen (Verenigd Koninkrijk);
- Het raadplegen van het Bundesarchiv-Militärarchiv te Freiburg (Duitsland).

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 7 van 22

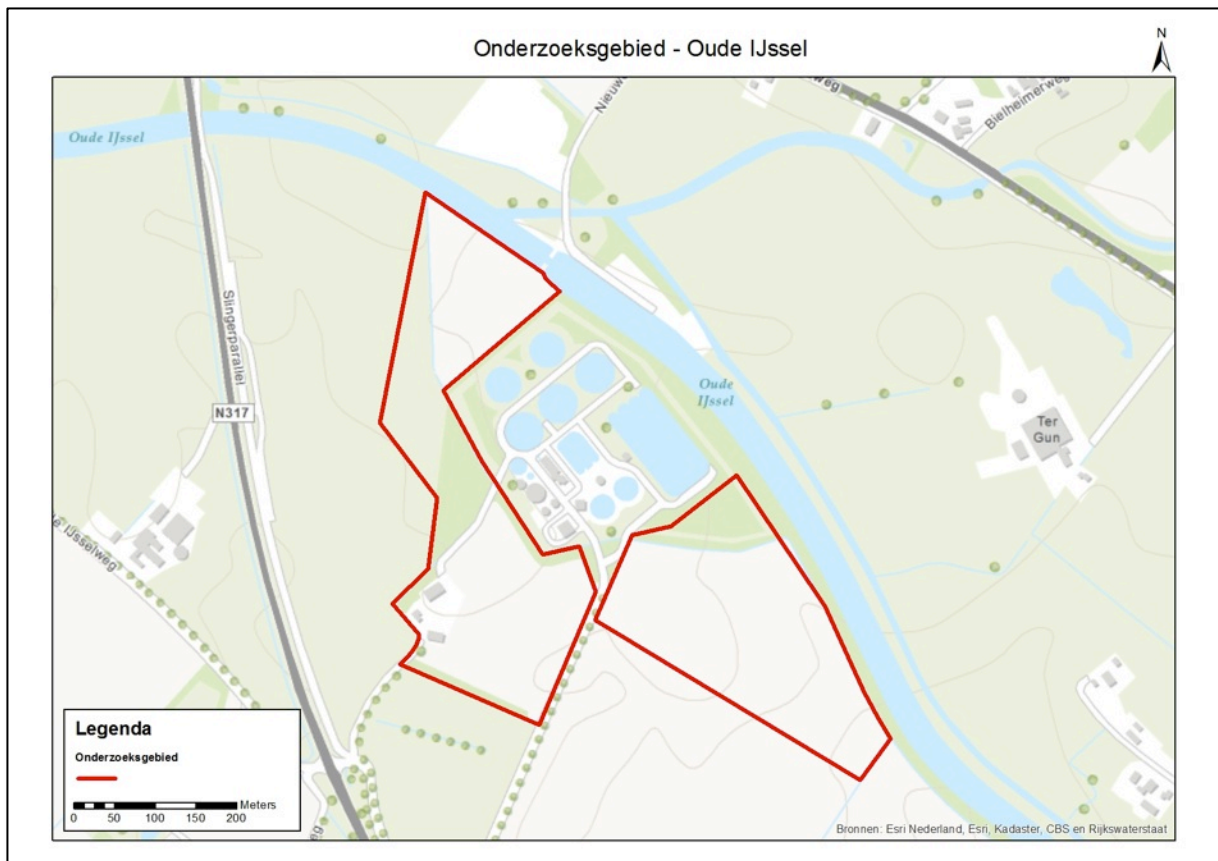
1.5.1 Projectteam

Het projectteam dat het vooronderzoek heeft uitgevoerd bestaat uit de volgende personen:

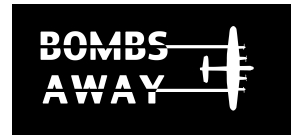
- Dhr. J.J. **Smulders**, Sr. OCE-adviseur, projectleider;
- Dhr. drs. **Th.M. van den Berg**, historicus;
- Dhr. **Chr. Lucas** BSc, GIS-specialist.

1.6 Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied betreft het terrein op de linker oever van de rivier Oude IJssel in de gemeente Oude IJssel. In onderstaande afbeelding is het onderzoeksgebied weergegeven.

Afbeelding 1: Onderzoeksgebied linker oever van De Pol in de gemeente Oude IJssel.

2 INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

2.1 Eerder uitgevoerd onderzoek

2.1.1 Bombs Away BV

Bombs Away BV heeft in het verleden geen (voor)onderzoeken conventionele explosieven in de gemeente Oude IJssel uitgevoerd.

2.1.2 Derden

Bij de opdrachtgever is het niet bekend of er in het verleden (voor)onderzoeken conventionele explosieven in de gemeente Oude IJssel door derden zijn uitgevoerd.

2.1.3 Literatuur

Voor het literatuuronderzoek zijn de volgende boekpublicaties geraadpleegd:

Relevante boekwerken

Amersfoort, H., e.a., *Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied* (Den Haag 2005);
Bollen, H. & P. Vroemen, *Canadezen in Actie. Nederland najaar '44 – voorjaar '46* (z.p.z.j.);
Klep, Chr. & B. Schoenmaker (red.), *De Bevrijding van Nederland 1944-1945. Oorlog op de flank* (Den Haag 1995);
Peters, Chr., *Gelderland Bevrijd* (Hulst 1994);
Zwanenburg, G.J. *En Nooit was het stil* I en II (z.p., z.j.).

Het boekwerk *Wisch in bezettingstijd 1940-1945* (auteur L.E. Bruil Traanboer) was niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van dit conceptrapport. Bombs Away heeft het boek besteld bij een antiquariaat maar nog niet ontvangen. Nadat het boek ontvangen is zal het worden geraadpleegd en de resultaten hiervan worden opgenomen in het definitieve rapport.

In de volgende sub-paragrafen zijn de gebeurtenissen 1940-1945 waarbij oorlogshandelingen zijn uitgevoerd weergegeven. Achter iedere gebeurtenis is een analyse weergegeven. Indien de analyse in **groen is weergegeven dan is de gebeurtenis niet relevant voor het onderzoeksgebied**, **oranje mogelijk relevant** en **rood is relevant** voor het onderzoeksgebied.

31 oktober 1942

Een Britse Wellington-bommenwerper stortte neer bij Gendringen (En Nooit was het Stil I, blz. 416-417). **Een specifieke locatieaanduiding ontbreekt. Aangenomen is dat deze crash buiten de grenzen van het onderzoeksgebied heeft plaatsgevonden. Op basis hiervan is deze gebeurtenis niet relevant voor het onderzoeksgebied.**

11 oktober 1944

Britse Typhoons vielen een Duits legerhoofdkwartier aan bij Huize Wisch te Terborg (En Nooit was het Stil II, blz. 404). **Het doelwit bevond zich op geruime afstand van het onderzoeksgebied. Deze gebeurtenis is niet relevant voor het onderzoeksgebied.**

29 oktober 1944

Britse Typhoons vielen het kasteel Wisch weer aan, waarbij aanzienlijke schade werd aangericht (En Nooit was het Stil II, blz. 427). **Deze gebeurtenis is niet relevant voor het onderzoeksgebied.**

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 9 van 22

23 maart 1945

Vier Britse jachtbommenwerpers vielen doelen aan bij Gendringen (En Nooit was het Stil II, blz. 599). **Een specifieke locatieaanduiding ontbreekt. Aangenomen is dat de doelen zich buiten de grenzen van het onderzoeksgebied bevonden. Op basis hiervan is deze gebeurtenis niet relevant voor het onderzoeksgebied.**

29 maart 1945

Het 2^e Canadese leger drong bij Gendringen Nederland binnen (Gelderland Bevrijd, blz. 93-94).

De kerkdorpen Sinderen, Silvolde en Ulft werden bevrijd door Canadese infanterie-eenheden zonder dat er strijd werd geleverd. (Canadezen in Actie blz. 101).

Britse tankeenheden rukten op in de richting van Silvolde. De streek ten oosten van de lijn Terborg, Zelhem, Ruurlo, Borculo en Neede was hun operatiegebied (Canadezen in Actie blz. 101).

30 maart 1945

Negen Duitse tanks trokken op naar Gaanderen (Canadezen in Actie blz. 111). **Gaanderen bevindt zich ten oosten van het onderzoeksgebied. Het is niet bekend of deze tanks ook op (objecten binnen de grenzen van) het onderzoeksgebied hebben geschoten. Deze tanks hadden waarschijnlijk het doel om de geallieerde opmars vanuit Silvolde richting Doetinchem te stoppen en/of te vertragen. Deze opmarsroute lag ten oosten van de rivier Oude IJssel. Ook hier is aangenomen dat deze gebeurtenis niet relevant is voor het onderzoeksgebied.**

31 maart 1945

Een Duitse FW-190 jachtvliegtuig stortte bij Gendringen neer (En Nooit was het Stil, blz. 611). **Een specifieke locatieaanduiding ontbreekt. Aangenomen is dat deze crash buiten de grenzen van het onderzoeksgebied heeft plaatsgevonden. Op basis hiervan is deze gebeurtenis niet relevant voor het onderzoeksgebied.**

1 april 1945

Op 1 april 1945 bliezen Duitse eenheden de onbewaakte overweg bij Hotel De Vijverberg op en alle bruggen. Ook waren er explosies bij de tankgracht in de Terborgseweg. Duitse eenheden trokken zich terug in Doetinchem (Canadezen in Actie blz. 111). **Deze locaties bevinden zich buiten de grenzen van het onderzoeksgebied en zijn dus niet relevant voor dit onderzoek.**

2.2 Collectie stafkaarten Kadaster te Zwolle

Het Kadaster te Zwolle beschikt over een collectie geallieerde stafkaarten. Deze collectie is geraadpleegd. In paragraaf 2.2.1. is de aangetroffen informatie nader beschreven.

2.2.1 Geallieerde stafkaart

Het onderzoeksgebied is weergegeven op stafkaart *4003 Doetinchem (1944, First Edition)*. Op de voorpagina van dit rapport is een uitsnede van deze kaart weergegeven van het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied ligt in het *Nord de Guerre* – coördinatenstelsel in het kaartvierkant **A.0271**. Op dit coördinaat is gezocht in de logboeken van de Britse piloten van de 2nd TAF, zie paragraaf 2.9.

2.3 Luchtfoto's

2.3.1 Geraadpleegde luchtfoto's

Het archief van de Afdeling Speciale Collecties van de Wageningen Universiteitsbibliotheek en de collectie Luchtfoto's Tweede Wereldoorlog van het Kadaster te Zwolle geraadpleegd. Beide archieven samen bevatten circa 200.000 luchtverkenningfoto's, gemaakt door de Royal Air Force (RAF) en Uni-

Datum: 9 augustus 2013

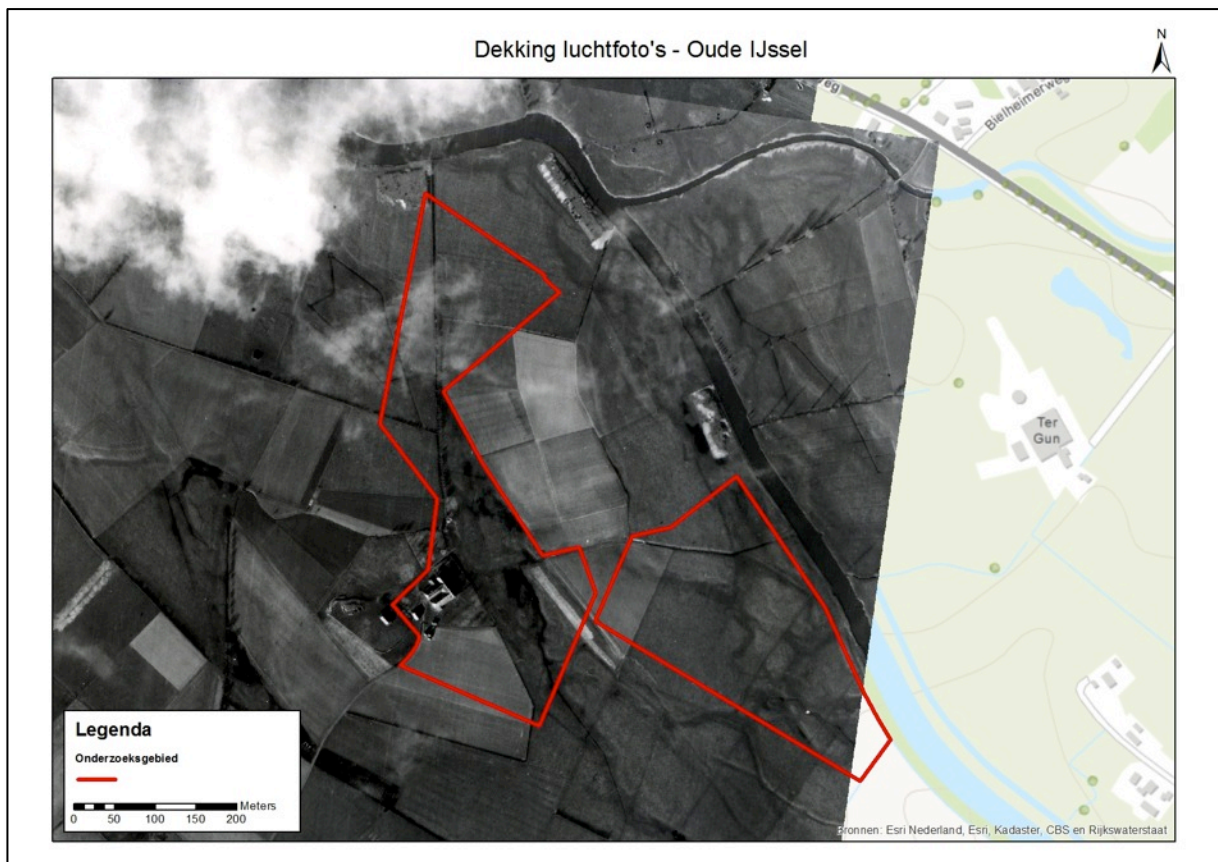
Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 10 van 22

ted States Army Air Forces (USAAF) tijdens de Tweede Wereldoorlog. Tevens is het luchtfotoarchief The Aerial Reconnaissance Archives (TARA) te Edinburgh geraadpleegd. In dit Britse archief zijn ruim 11 miljoen luchtfoto's opgeslagen. De volgende luchtfoto's zijn verzameld:

Coll.	Datum	Vlucht	Fotonummer	Kwaliteit ¹	Bijzonderheden
KADASTER	21 februari 1945	106G/4420	3262	A-B	Deels lichte bewolking
			3263		

De geraadpleegde luchtfoto's zijn in GIS gegeoreferereerd. In de volgende afbeeldingen zijn – per datum – de dekking van de geraadpleegde luchtfoto's weergegeven.

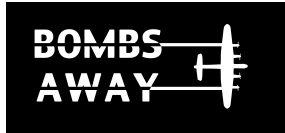
Afbeelding 2: overzicht dekking luchtfoto's d.d. 21 februari 1945. Bron: Kadaster, Zwolle.

De meest recente luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog die het onderzoeksgebied dekken dateren van 21 februari 1945. Met de Britse en Amerikaanse luchtfoto-archieven is contact opgenomen en is geïnformeerd of er luchtfoto's zijn van een recentere datum uit de Tweede Wereldoorlog die het onderzoeksgebied dekken. Ten tijde van het opstellen van dit conceptrapport hebben beide archieven nog niet teruggelinkt. Indien er luchtfoto's van een recentere datum beschikbaar zijn, zullen deze worden besteld. De resultaten van de analyse zullen worden opgenomen in de definitieve rapportage.

2.3.2 Resultaten analyse geraadpleegde luchtfoto's

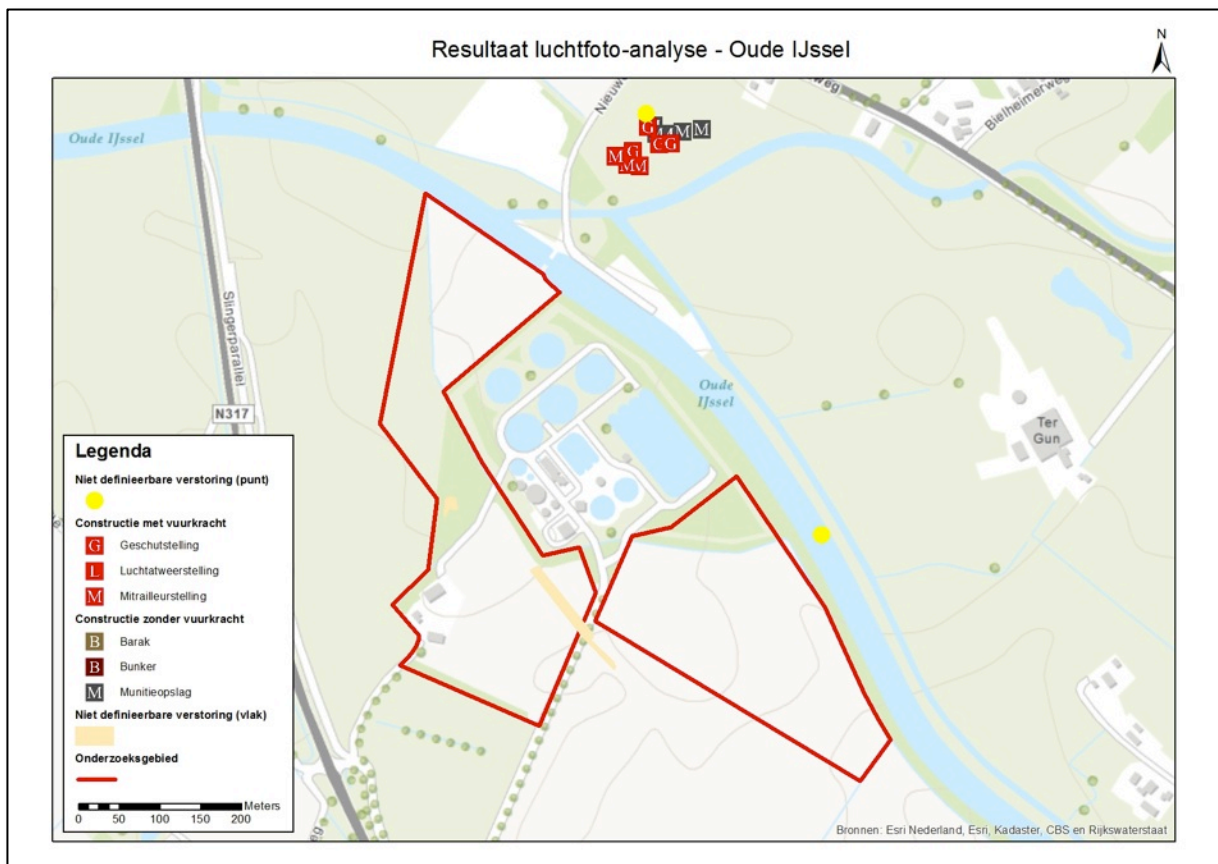
De luchtfoto's d.d. 21 februari 1945 zijn geanalyseerd, gegeoreferereerd en ingetekend in ArcGIS. De resultaten van de analyse van de geraadpleegde luchtfoto's zijn ingetekend in GIS op de huidige situatie van het onderzoeksgebied, zie afbeelding 3. Op basis van de twee gegeoreferereerde luchtfoto's

¹A = zeer goed, B = goed, C = redelijk/matig (geallieerde kwaliteitsduiding van luchtfoto's).

kan worden geconcludeerd dat er geen sporen die duiden op oorlogshandelingen en/of de aanwezigheid van militairen binnen de grenzen van het onderzoeksgebied. Wel is een verstoring zichtbaar die deels binnen de grenzen van het onderzoeksgebied is gesitueerd. Het is niet bekend waardoor deze verstoring is veroorzaakt. In figuur 4 is deze verstoring op de luchtfoto d.d. 21 februari 1945 weergegeven.

Ten noordoosten van het onderzoeksgebied – op de rechter oever van De Pol (ten noordoosten van de rivier Oude IJssel) – aan de huidige Nieuwe Sluisweg zijn vier geschuts- en drie mitrailleurstellingen en vier munitieopslagplaatsen zichtbaar. Deze stellingen bevinden zich op ca. 250 meter van het onderzoeksgebied. Bovendien vormt de rivier een natuurlijke barrière tussen het onderzoeksgebied en Duitse geschut- en mitrailleurstellingen (1940-1945), zie afbeelding 3.

Afbeelding 3: Overzicht resultaten luchtfoto-analyse onderzoeksgebied linker oever De Pol gemeente Oude IJssel.

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 12 van 22

**BOMBS
AWAY**

Afbeelding 4: niet definieerbare versterking (met rode stippellijn gemarkeerd) op luchtfoto nr. 3263 d.d. 21 februari 1945. Bron: Kadaster te Zwolle.

2.4 Gemeente-, Prov. Archief Gelderland & Nationaal Archief

Het onderzoek in het gemeentearchief Oude IJssel is nog niet afgerond ten tijde van het opstellen van dit conceptrapport. Nadat alle informatie in dit archief is geraadpleegd zullen de resultaten hiervan in het definitieve rapport worden verwerkt.

Het Provinciaal Archief Gelderland (Gelders Archief) te Arnhem is geraadpleegd. De resultaten zijn als volgt:

Toegang 1027: Militair Gezag Gelderland

Inv 372:

11 mei 1945

Proces-verbaal ontploffing in een centrale munitieopslagplaats te Gendringen.

Een munitiedepot aan de Ulftescheweg te Gendringen ontplofte. **Deze locatie bevindt zich buiten de grenzen van het onderzoeksgebied en is dus niet relevant voor dit onderzoek.**

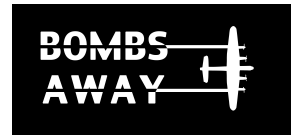
4 – 9 juni 1945

Overzicht van Bureau Mijnopruiming van het Commissariaat Militair Gezag (District Doetinchem):

Terborg: munitiedepot in kerk geruimd en overgebracht naar munitiedepot Vennebulten, gemeente Wisch aan de weg Varsseveld-Lichtenvoorde.

Tramhuisje Terborg, 75 mm granaat verwijderd uit de muur en vervoerd naar munitiedepot Wisch.

Wisch: Vennebulten, landmijnen: 1 R-mijn, 27 pantservuisten, 15 Piats, 7 Pantservuisten, 50 handgranaten, 29 mortieren van 8 cm en eenige munitie vernietigd.

Deze locaties bevinden zich buiten de grenzen van het onderzoeksgebied en zijn dus niet relevant voor dit onderzoek

11 juni 1945

Een schrijven van de Burgemeester van Gendringen aan het Militair Gezag te Doetinchem:

“Bij deze deel ik U beleefd mede, dat door mij persoonlijk en van gemeentewege reeds herhaaldelijk is gevraagd om de nog in de gemeente aanwezige ontplofbare voorwerpen (mijnen, pantservuisten, granaten enz.) op te ruimen. Er zijn reeds twee zeer ernstige ongelukken gebeurd en de bevolking is – m.i. volkomen terecht – bevreesd, dat er nog meer ongelukken zullen plaatsvinden. Ik acht het dan ook mijn plicht om hierop met den meesten nadruk te wijzen en dring er ten sterkste op aan, dat op zeer korten termijn in deze afdoende maatregelen worden genomen. Tot het geven van nadere inlichtingen ben ik desverlangd gaarne bereid.”

Op basis van deze algemene mededeling kan geen uitspraak worden gedaan over de locatie(s) waar de niet ontplofte explosieven zich bevinden. Op basis van de literatuurgegevens is vastgesteld dat in Gendringen oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden waarbij (mogelijk) explosieven zijn achtergebleven op en in de bodem. Het onderzoeksgebied ligt ten noordwesten van Gendringen, waarbij de Oude IJssel een natuurlijke barrière vormt. Aan de hand van deze informatie is aangenomen dat het schrijven van de Burgemeester van Gendringen betrekking heeft op gebieden die buiten de grenzen van het onderzoeksgebied liggen.

Het Nationaal Archief (NA) te Den Haag is geraadpleegd. De resultaten zijn als volgt:

5 augustus 1940

“Luchtaanval boven dorp Gendringen van 0.15 tot 0.30. Na bominslag alarm van 0.17 tot 2.30. Geen verliezen, doden en gewonden onder burgerbevolking of onder personeel Luchtbeschermingsdienst tijdens hulpverlening. Geringe materiele schade. Afgeworpen: 8 brandbommen, waarvan 1 niet ontbrand is en 2 à 3 brisantbommen. Naar eventuele niet ontplofte bommen wordt nader bij daglicht gezocht.”

Een nader bericht geeft meer informatie omtrent de luchtaanval d.d. 5 augustus 1940:

“Nader gebleken dat aantal afgeworpen brandbommen minstens 20 bedraagt waarvan 4 niet ontbrand. 3 ontplofte brisantbommen en 1 voorwerp aangetroffen, hetwelk een niet ontplofte bom kan zijn. Voorzichtigheidshalve verder onaangeroerd gelaten.”

Op basis van de bovenstaande informatie is aangenomen dat deze luchtaanval niet relevant is voor het onderzoeksgebied. Indien deze gebeurtenis wel binnen de grenzen van het onderzoeksgebied had plaatsgevonden, ligt het voor de hand de niet ontplofte bom direct is geruimd vanwege de uitgebreide omschrijving van deze gebeurtenis.

2.5 Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD)

2.5.1 Ordnungspolizei

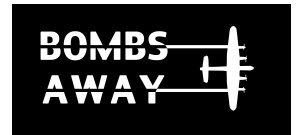
In de collectie van Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) te Amsterdam bevinden zich delen van de archieven van de Ordnungspolizei (Orpo) 1940-1941. De Orpo hield per dag bij waar en welke explosieven neerkwamen in Duitsland en de bezette gebieden in Europa. In deze stukken is gezocht op meldingen die betrekking hebben het onderzoeksgebied. Er is gezocht op de plaatsen **Heuven, Wisch, Gaanderen, Gendringen** en **Terborg**. Er zijn alleen meldingen van neergekomen explosieven in de plaatsen Gendringen en Wisch gevonden. Het gaat om de volgende meldingen:

Am 29.10.40, um 23.45 Uhr, in Gendringen (Gelderland), 1 Sprengbombe eingeschlagen. Kein Nennenswerter Schaden.

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 14 van 22

Am 1.11.40, in Wisch-Varsseveld, 1 Fallschirm von Leuchtbombe gefunden und in Rathaus sicher-gestellt.

Am 11.11.40, um 04.15 Uhr, in Gendringen (Gelderland), 1 schwere und 1 leichte Sprengbombe sowie einige Brandbomben ins freie Feld abgeworfen. Nur Schaden an Feldgewächsen.

Betr. Meldung von 12.11.40 Ziffer 3:

In Gendringen 1 Blindgänger auf Ackerland gefunden. Abwurf 11.11.40, um 04.15 Uhr.

Am 12.2.41, um 18.45 Uhr, in Gendringen (Gelderland), 1 deutsches Flugzeug wegen Benzinmangel auf Wiese notgelandet. Flugzeug unbeschädigt, Flugzeugführer unverletzt. Deutsche Wehrmacht anwesend.

Am 15.2.41, um 22.15 Uhr, in Gendringen (Gelderland), 10 Sprengbomben auf Wiese. Geringer Schaden an nahegelegenen Häusern.

Am 19.2.41, in Gendringen (Gelderland), 1 Fallschirm gefunden. Stabsoffizier in Arnhem hat Kenntnis.

Het locatiespecifieke informatie ontbreekt in alle gevallen. Aangenomen is dat de bovenstaande gebeurtenissen zich buiten de grenzen van het onderzoeksgebied hebben afgespeeld en zijn dus niet relevant voor dit onderzoek.

2.6 Centraal Archieven Depot Ministerie van Defensie (CAD)

Het CAD in Rijswijk beheert de archieven van het Ministerie van Defensie voordat deze aan het Nationaal Archief worden overgedragen. In dit archief bevindt zich het archief van de Mijn- en Munitie Opruimingsdienst (MMOD) 1945-1947. Dit archief is geraadpleegd, zie paragraaf 2.6.1.

2.6.1 Archief Mijn- en Munitie Opruimingsdienst (MMOD) 1945-1947

De MMOD was na de Tweede Wereldoorlog in Nederland verantwoordelijk voor het opruimen van mijnen en achtergelaten munitie. Het archief bestaat uit meldingen, kaarten, plattegronden en ruiming-rapporten van Nederlandse gemeenten.

In het archief van de MMOD zijn documenten aangetroffen inzake explosieven in de (omliggende voormalige) gemeenten Wisch, Gendringen en Doetinchem. Het gaat om de volgende informatie:

5 december 1945

Een melding van de commandant van de MMOD dat er 48 Schü.mijnen in weiland 't Spiek (aan de Duitse grens) in de gemeente Gendringen zijn aangetroffen (mijnenveld 1G). **De locatie ligt op ge-ruime afstand van het onderzoeksgebied en is derhalve niet relevant voor dit onderzoek.**

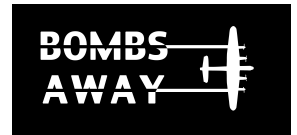
21 augustus 1946

Een schrijven van de Burgemeester van Wisch aan de Commandant van de Opruimings- en Bergingsdienst te Leiden: "Door den rentmeester van het landgoed "Wisch" wordt door mij bericht dat onder Silvolde bij K. De Vries B 51, een 2 ha. groot bouwland op landmijnen of niet ontplofte granaten wordt vertrouwd. Het vorige jaar is op dit land een paard verongelukt door ontploffing, terwijl de boer het land omploegde. De boer kwam met de schrik vrij. Door den Inspecteur der Rijksbrandweerinspectie, Majoer Roelofsen, werd op zijn in Februari 1946 gehouden inspectie, geoordeeld, dat dit terrein moest worden afgezocht door mijnenprikkers. Daar dit tot op heden nog niet heeft plaatsgevonden, moge ik U er bij U op aandringen, dat dit afzoeken thans onverwijld geschied. Gaarne zie ik eenig bericht van U tegemoet, wanneer het onderzoek zal plaats hebben." Op 29 augustus 1946 is het land van K. De Vries door de Koninklijke Landmacht Mijnopruimingsdienst onderzocht, waarbij geen explo-

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 15 van 22

sieven werden aangetroffen. **De locatie ligt op geruime afstand van het onderzoeksgebied en is derhalve niet relevant voor dit onderzoek.**

21 mei 1947

Een melding dat er twee kleine mijnevelden liggen in de gemeente Gendringen. Een mijneveld bevond zich tussen 's Heerenberg en Gendringen (mijneveld 8G) en de tweede tussen Gendringen en Azewijn (mijneveld 5G). **De locatie ligt op geruime afstand van het onderzoeksgebied en is derhalve niet relevant voor dit onderzoek.**

29 mei 1947

Een verklaring van de Burgemeester van Gendt dat in zijn gemeente 4 granaten, 2 mortieren en een handgranaat zijn opgehaald door de Opruimings- en Bergingsdienst. Verder zijn – zover bekend bij de Burgemeester – geen explosieven stoffen of dergelijke munitie in de gemeente meer aanwezig. **Locatiespecifieke informatie ontbreekt. Aangenomen is dat deze melding geen betrekking heeft op het onderzoeksgebied.**

2.7 Explosieven Opruimings Diensten Defensie (EODD)

2.7.1 Collectie ruimrapporten

In het archief van de Explosieven Opruimingsdienst Defensie zijn de volgende dossiers geraadpleegd:

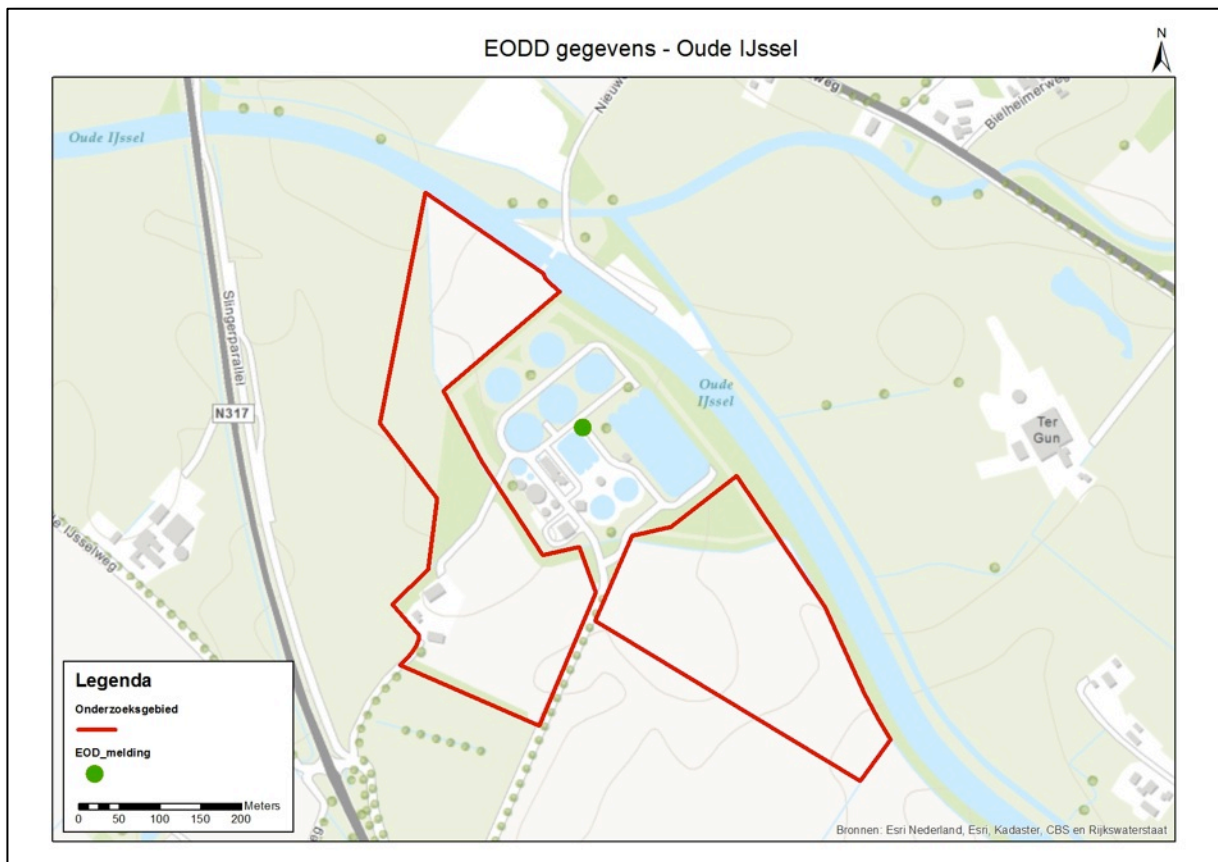
- ◆ Rapporten van aangetroffen explosieven (zgn. MORA's/VO's), periode 1970-heden;
- ◆ Mijneveldkaarten met onderliggende rapportages.

De overzichtlijsten van de (voormalige) gemeenten Etten, Gaanderen, Terborg en Ulft zijn opgevraagd en ingezien. Ruim 80 meldingen zijn in de MORA/VO-lijst aangetroffen die in de reeds vermelde gemeenten hebben plaatsgevonden. Van deze meldingen kan op basis van locatievermelding één ruimrapport – **MORA nr. 20021157** d.d. 23 juli 2002 – als mogelijk relevant beschouwd worden. De beschreven locatie van dit ruimrapporten bevindt zich op het terrein van de huidige waterzuiveringsinstallatie van het waterschap. De MORA is aangevraagd bij EOD voor inzage, echter bij het opstellen van dit conceptrapport heeft de EODD de MORA nog niet aangeleverd.

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 16 van 22

2.7.2 Collectie mijneveldkaarten

De collectie mijneveldkaarten met onderliggende leg- en ruimrapporten zijn geraadpleegd voor de onderzoekslocatie.

Op basis van de beschikbare gegevens bij EODD hebben er geen mijnevelen binnen de grenzen van en/of in de directe omgeving van het onderzoeksgebied gelegen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

2.8 Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)

Het NIMH in Den Haag beheert collecties over de geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht.

2.8.1 Collectie Duitse verdedigingswerken (575)

De collectie Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog en rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan het Bureau Inlichtingen Londen 1940-1945 bestaat uit inlichtingenrapporten, plattegronden en verordeningen van de Duitse bezettingsmacht en van het Nederlandse verzet.

2.8.2 Collectie Burgemeestersverklaringen (420)

In de collectie Burgemeestersverklaringen bevinden zich overzichten per gemeente over de oorlogshandelingen tijdens de meidagen 1940 en bij de bevrijding van de desbetreffende gemeente. Deze

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 17 van 22

**BOMBS
AWAY**

verklaringen zijn in opdracht van het ministerie van Oorlog opgesteld. Over eventuele oorlogshandelingen tussen mei 1940 en de bevrijding in 1944/1945 is over het algemeen niet of nauwelijks vermeld. Gemeente Oude IJsselstreek bestaat uit de voormalige gemeenten Wisch en Gendringen. Op beide gemeenten is gezocht in de collectie. De resultaten zijn als volgt:

Gemeente	Duitse bezetting	Bijzonderheden	Bevrijding Geallieerden	Bijzonderheden
Wisch (te Varsseveld)	Terborg: 10 mei 1940; Varsseveld: 12 mei 1940	Door allerlei troepen en Varsseveld door wielrijders	30-31 maart en 1 april 1945	

De gegevens van Gendringen ontbraken in het archief.

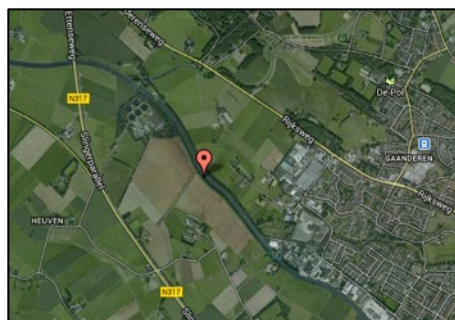
2.9 The National Archives (TNA), VK

In de National Archives (Verenigd Koninkrijk) te Londen zijn van de meeste Royal Air Force eenheden de logboeken bewaard. Met name de logboeken – *Daily Logs* genaamd – van de 2nd Tactical Air Force (2nd TAF) zijn geraadpleegd. Deze eenheid heeft met name vanaf september 1944 tot aan de bevrijding in mei 1945 hoofdzakelijk (duik-)bombardement uitgevoerd op doelen in Nederland.

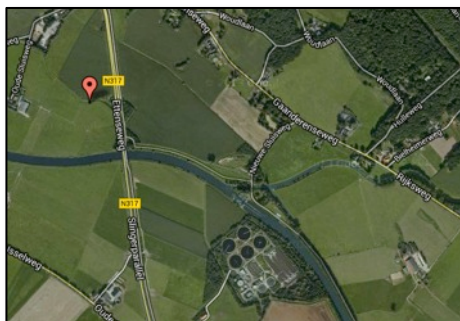
De resultaten zijn:

4 januari 1945

"4 Spitfires (332 squadron / 132 Wing) A.0372 strafed and stopped [train]. Pieces seen to fly off loco." **In dit kaartvierkant bevindt zich het spoor tussen Doetinchem en Gaanderen. Het spoor bevindt zich op geruime afstand (ten oosten) van het onderzoeksgebied. Deze aanval is niet relevant voor het onderzoeksgebied.**

Afbeelding 5: kaartvierkant A.0372 (rode balon). Bron: Google Maps 2013.

Afbeelding 6: Kaartvierkant A.0272 (rode balon). Bron: Google Maps 2013.

25 februari 1945

"8 Spitfires (331 squadron / 132 Wing). Village strafed at A.1253, 50 inf at A.0272 and MET at A.1557" **Het kaartvierkant A.0272 bevindt ten noorden op geruime afstand van het onderzoeksgebied. Deze aanval is niet relevant voor dit onderzoek.**

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 18 van 22

**BOMBS
AWAY**

28 februari 1945

"6 Spitfires (442 squadron / 126 Wing). Rail Interdiction. 6x 500 11 sec. at A.0372. No Claims." **In dit kaartvierkant bevindt zich het spoor tussen Doetinchem en Gaanderen. Het spoor bevindt zich op geruime afstand (ten oosten) van het onderzoeksgebied. Deze aanval is niet relevant voor het onderzoeksgebied.**

Afbeelding 7: kaartvierkant A.0372 (rode bal-
lon). Bron: Google Maps 2013.

2.10 The National Archives and Records Administration (NARA), VS

In *The National Archives and Records Administration* (NARA) zijn o.a. de *damage assessments reports* geraadpleegd. Hierin bevinden zich talloze documenten met betrekking op Nederlandse steden en dorpen. Er zijn geen documenten aangetroffen die betrekking hebben op het onderzoeksgebied.

2.11 Bundesarchiv-Militärarchiv, Duitsland

In het Bundesarchiv-Militärarchiv te Freiburg zijn met name de archiefstukken van de *Führungsstab* van de Luftwaffe geraadpleegd. In deze archiefstukken zijn alle meldingen van neergekomen vliegtuigen en explosieven in o.a. Nederland opgenomen van mei 1940 tot en met halverwege 1941. De overige oorlogsjaren ontbreken. De gegevens zijn geraadpleegd. Er zijn geen meldingen van neergekomen explosieven binnen de grenzen en/of in de directe omgeving van de onderzoekslocaties aangetroffen.

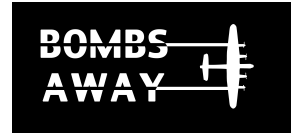
2.12 Leemten in kennis bronnenmateriaal

- Het is niet bekend of er tijdens de Tweede Wereldoorlog explosieven zijn aangetroffen en verwijderd in het onderzoeksgebied;
- Het is niet bekend of er tijdens de periode 1947 – 1970 explosieven zijn aangetroffen en verwijderd in het onderzoeksgebied;
- **MORA nr. 20021157** d.d. 23 juli 2002 is opgevraagd bij de EODD maar bij het opstellen van dit conceptrapport nog niet ontvangen. De verwachting is dat op korte termijn deze MORA alsnog kan worden ingezien. De resultaten hiervan zullen in het definitieve rapport worden verwerkt;
- De meest recente – en beschikbare – luchtfoto uit de Tweede Wereldoorlog van het onderzoeksgebied dateert van 21 februari 1945. Bij het opstellen van dit conceptrapport is het nog niet bekend of er nog luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog van een recentere datum beschikbaar zijn. Indien er luchtfoto's van een recentere datum beschikbaar zijn, zullen deze worden besteld. De resultaten van de analyse zullen worden verwerkt in de definitieve rapportage;
- Het boekwerk *Wisch in bezettingstijd 1940-1945* (auteur L.E. Bruil Traanboer) was niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van dit conceptrapport. Bombs Away heeft het boek be-

Datum: 9 augustus 2013

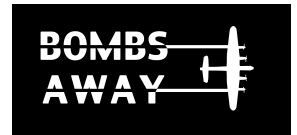
Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 19 van 22

steld bij een antiquariaat maar nog niet ontvangen. Nadat het boek ontvangen is zal het worden geraadpleegd en de resultaten hiervan worden opgenomen in het definitieve rapport.

- Bij het opstellen van dit conceptrapport loopt het onderzoek in het gemeentearchief nog. Nadat alle gegevens zijn geraadpleegd, zullen de resultaten hiervan worden verwerkt in de definitieve rapportage.

3 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

3.1 Conclusie

In opdracht van ExploVision uit Almelo heeft Bombs Away B.V uit Utrecht een inventarisatie van het vooronderzoek explosieven uitgevoerd ter plaatse van het onderzoeksgebied linker oever De Pol in de gemeente Oude IJssel. Aanleiding voor het vooronderzoek vormen de voorgenomen werkzaamheden ten behoeve van het ontwikkelen van het gebied.

Op basis van de op dit moment beschikbare historische gegevens zijn er geen aanwijzingen gevonden waaruit blijkt dat binnen de grenzen van het onderzoeksgebied oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden tijdens de Tweede Wereldoorlog waarbij explosieven zijn achtergebleven in de bodem. Er is geen sprake van een verhoogd risico op het aantreffen van conventionele explosieven in en/of op de bodem van het onderzoeksgebied.

Er zijn wel enkele beperkingen. De meest recente luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog dateren van 21 februari 1945. Bij het opstellen van dit conceptrapport is het nog niet bekend of in de Britse en Amerikaanse luchtfoto-archieven nog luchtfoto's van een recentere datum uit de Tweede Wereldoorlog beschikbaar zijn die het onderzoeksgebied dekken. Indien het geval, zullen de desbetreffende luchtfoto's worden besteld. De resultaten van de analyse zullen worden opgenomen in de definitieve rapportage.

Het boekwerk *Wisch in bezettingstijd 1940-1945* (auteur L.E. Bruil Traanboer) was niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van dit conceptrapport. Bombs Away heeft het boek besteld bij een antiquariaat maar nog niet ontvangen. Nadat het boek ontvangen is zal het worden geraadpleegd en de resultaten hiervan worden opgenomen in het definitieve rapport.

Bij het opstellen van het conceptrapport loopt het onderzoek in het gemeentearchief nog. Nadat alle (relevante) gegevens zijn geraadpleegd, zullen de resultaten hiervan worden verwerkt in de definitieve rapportage.

Tevens is er een MORA (nr. 20021157) met als locatiebeschrijving het terrein van de waterzuivering. Deze locatie ligt in de directe nabijheid van het onderzoeksgebied. Deze MORA is bij de EODD aangevraagd maar nog niet ontvangen. Nadat deze MORA is ontvangen en de gegevens hieruit zijn geanalyseerd, zal de relevante informatie worden verwerkt in de definitieve versie van het rapport.

Ondanks de hierboven vermelde beperkingen is de verwachting dat de conclusie niet zal wijzigen na het verkrijgen van de ontbrekende informatie. Er hebben zover bekend geen militaire objecten gestaan in het onderzoeksgebied en hebben geen gevechtshandelingen plaatsgevonden in de meidagen van 1940 en bij de bevrijding eind maart – begin april 1945.

Indien in de aangetroffen informatie wel aanwijzingen zijn dat binnen de grenzen van het onderzoeksgebied oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden waarbij (mogelijk) conventionele explosieven zijn achtergebleven op en in de bodem, dan zal de opdrachtgever tijdig worden geïnformeerd.

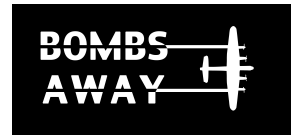
3.2 Advies vervolgtraject

In het deel inventarisatie van het vooronderzoek is voorlopig vastgesteld dat er geen aanwijzingen zijn dat binnen de grenzen van het onderzoeksgebied oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden waarbij conventionele explosieven zijn achtergebleven. Op basis hiervan is vastgesteld dat er geen vervolgstappen in de explosievenopsporing noodzakelijk zijn.

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 21 van 22

4 BIJLAGEN

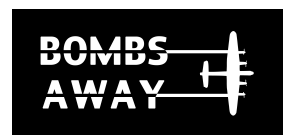
4.1 Bijlage 1: Distributielijst

Exploision B.V.
Bombs Away B.V.

Datum: 9 augustus 2013

Ons kenmerk: 13P016 conceptrapport

Pagina 22 van 22

4.2 Bijlage 2: Overzicht geraadpleegde documenten

Volgt in definitieve rapportage.